

گزارشی از چهارمین
همایش ملی
تربیت معلم

راهکارهایی برای تربیت معلم

اعظم لاریجانی

- چهارمین «همایش ملی تربیت معلم» در روزهای ۱۸ و ۱۹ اردیبهشت ۱۳۹۷، توسط «دانشگاه فرهنگیان» و با همکاری «دانشگاه خوارزمی» برگزار شد. برگزارکنندگان همایش هدف‌های آن را به شرح زیر اعلام کردند:
- ایجاد فرصت تضارب آرا، بسط دانش بومی و به اشتراک‌گذاری تجربه‌ها و دیدگاه‌های صاحب‌نظران تربیت معلم در سطح ملی؛
- ایجاد فرصت بازخوانی انتقادی سنت‌های تربیت معلم در ایران و جهان؛
- ایجاد بستر برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در تربیت معلم و دستیابی به کیفیت برتر؛
- کمک به رسمیت یافتن تربیت معلم به‌عنوان عرصه‌ای تخصصی در جامعه علمی ایران.

رضا منصوری، عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی شریف، برگزار شد و پژوهشگران به ارائه مقالات خویش پرداختند.

در دومین روز نیز، پس از ارائه مقالات، میزگرد دیگری با عنوان «ساختارسازی در تربیت معلم»، با حضور دکتر محمود مهرمحمدی، استاد تمام مطالعات برنامه درسی، دکتر سیدمحمد رضا امام جمعه، عضو هیئت علمی دانشگاه شهید رجایی، خانم دکتر منیره رضایی، عضو هیئت علمی پژوهشکده تعلیم و تربیت، دکتر اسدالله مرادی، عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان و دکتر عباس عباسپور، دانشیار مدیریت آموزشی دانشگاه علامه طباطبایی تشکیل شد.

در ابتدای این میزگرد، دکتر امام جمعه، با اشاره به تاریخچه دانشگاه تربیت معلم گفت: «دانشگاه تربیت معلم به‌عنوان یک نهاد آموزشی، با شور و شوق متولد شد، از دارالمعلمین به دانش سرا و سپس تربیت معلم گذر کرد و در سال ۱۳۷۱ به اوج خود رسید، اما سرانجام، در سال ۱۳۸۶ دانشگاه تربیت معلم تعطیل شد.»

وی ادامه داد: «این افت‌وخیزها بیشتر از مسائل سیاسی و اقتصادی ناشی شده‌اند. می‌دانیم که تا پنج سال آینده ۶۰۰ هزار معلم بازنشسته می‌شوند. آیا ساختار کنونی تربیت معلم می‌تواند پاسخ‌گوی نیاز ما باشد؟»

به گزارش «معاونت پژوهش و فناوری» دانشگاه فرهنگیان، این همایش با رویکرد «سنت‌های تربیت معلم: دیروز، امروز، فردا» برگزار شد. در مراسم افتتاحیه، دکتر حسین خنیفر، رئیس دانشگاه فرهنگیان، با تأکید بر لزوم همکاری‌های بین‌دانشگاهی در زمینه تربیت معلم گفت: «الان فرصت آزمایش و خطا وجود ندارد. باید با اندیشه‌های ناب و خرد جمعی به راهکارهای لازم برای توسعه تربیت معلم برسیم. ما از نظر مبانی نظری بسیار پیشرفت کرده‌ایم، اما در ارائه راهکارها و خروج از بن‌بست‌ها بسیار فقیریم. امیدواریم این همایش بتواند راهکارهایی بهتر برای تربیت معلم ارائه دهد.»

۲۸۰ مقاله به دبیرخانه همایش ارسال شده بود که از میان آن‌ها با نظر داوران کمیته علمی، ۱۵۴ مقاله برای ارائه چکیده انتخاب شدند. از این تعداد، ۲۴ مقاله برای ارائه شفاهی و ۴۲ مقاله نیز در قالب پوستر پذیرفته شدند.

در اولین روز همایش، میزگردی با عنوان «سنت‌های تربیت معلم: دیروز، امروز، فردا» با حضور آقایان دکتر محمود تلخابی، عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان، دکتر مهدی نویدادهم، دبیر کل شورای عالی آموزش و پرورش، دکتر طاهر روشندل اربطانی، معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه فرهنگیان، و دکتر

هم‌سویی ساختار با راهبرد

دکتر عباسپور، با ذکر این نکته که ساختار رکنی است در کنار ارکان دیگر، نه در مقابل آن‌ها، گفت: «ساختاری باید در نظر گرفته شود که توان لازم را برای جذب معلمان، تنظیم موازین درست برای گزینش معلمان شایسته، ایجاد شرایط مناسب برای آموزش و پرورش مستمر معلمان، و برقراری محیط آموزشی جذاب و سالم داشته باشد. راهبرد آموزش و پرورش باید مشخص کند که به تناسب چالش‌ها، مصمم است منابعش را در کدام حوزه سرمایه‌گذاری کند و از کدام عرصه که بدون اثربخشی لازم هزینه کرده است، باید خارج شود.»

ایشان به ضرورت درک درست از راهبرد آموزش و پرورش در حوزه تعلیم و تربیت، به‌عنوان اولین نکته الزام‌آور در فرایند ساختارسازی اشاره کرد و گفت: «نکته الزام‌آور دوم درک درست از قابلیت سازمان آموزش و پرورش است. باید دید که آیا آموزش و پرورش با انتخاب راهبردی مناسب می‌تواند شرایط لازم را برای انتخاب بهترین‌ها در مقایسه با تجربه‌های بین‌المللی و الگوهای مورد انتظار پیدا کند یا خیر. نکته الزام‌آور سوم درک درست از فرایندهاست. مشکل آموزش و پرورش، بیش از اینکه مشکل ساختاری باشد، مشکل فرایندی است.»

آقای عباسپور از «نظام پاداش» به‌عنوان عامل الزام‌آور دیگر نام برد و این پرسش را مطرح کرد که: «در این ساختار سازوکارهای پاداش‌دهی چگونه در نظر گرفته شده‌اند و چه اندازه به بهره‌مندی از سرمایه‌های معنوی متکی هستند؟» و از اصلاح رویه‌ها برای مدیریت سرمایه انسانی آموزش و پرورش به‌عنوان عامل الزام‌آور پنجم یاد کرد و در پایان، با بیان اینکه موفقیت ساختارسازی مستلزم درک درست از راهبرد است، تأکید کرد: راهبرد باید درست، روشن و شفاف باشد و در عین حال در مورد آن موافقت وجود داشته باشد. اگر ساختار هم‌سویی لازم با راهبرد و سایر عوامل الزام‌آور نداشته باشد، انحراف ایجاد می‌شود.

ساختارسازی از دو منظر

در ادامه میزگرد، دکتر مهرمحمدی با اشاره به اینکه موضوع تربیت معلم هیچ‌وقت در سطح نظریه‌پردازی شکل نگرفته است، بیان کرد: «برخوردار شدن تربیت معلم از یک پشتوانه گفتمانی در عرصه آکادمیک یکی از اتفاقات ضروری است که در یک صد سال اخیر مغفول واقع شده است. ما در حوزه تربیت معلم بیشتر درگیر عمل بوده‌ایم؛ عمل آزمون و خطایی. به همین منظور باید رشته مطالعات تربیت معلم را در دانشگاه‌ها احیا کنیم.»

پس از بیان این مقدمه، دکتر مهرمحمدی ساختار (structure) را تعریف کرد و به بررسی آن از دو منظر «مأموریت» و «کیفیت» پرداخت. وی گفت: «تربیت معلم دو بخش تربیت علمی و تربیت حرفه‌ای دارد. این یک اشکال ساختاری است که در دانشگاه تربیت معلم، تربیت علمی اتفاق بیفتد. دانشگاه فرهنگیان فقط باید متکفل بخش «تربیت حرفه‌ای» باشد. اگر این تفکیک را به لحاظ ساختاری در مأموریت دانشگاه به رسمیت بشناسیم، دانشگاه فرهنگیان به دانشگاه حرفه‌ای (Professional University) تبدیل می‌شود که در این صورت، تربیت حرفه‌ای در سطح تحصیلات تکمیلی اتفاق می‌افتد. یعنی فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های دیگر وارد دانشگاه تربیت معلم می‌شوند و یک «نامعلم

متخصص» به یک «معلم ارزشمند» تبدیل می‌شود.

در تشریح ساختار از منظر کیفیت، مهرمحمدی گفت: «قانون متعهدان خدمت، امتیازات بی‌نظیری را در اختیار دانشجویان و دانشجویان فرهنگیان قرار می‌دهد و در جذب استعدادها بهتر موفق بوده است. اما این وجه که مثبت ارزیابی می‌شود، محدودیت‌ها و ضایعاتی را هم برای دانشگاه فرهنگیان و تحقق اهداف کیفی در پی دارد. این قانون مانند دادن چک سفیدامضا به ورودی‌هاست. به همین دلیل، ما برای نیل به استانداردها و شایستگی‌های حرفه‌ای معلمی **آزمون اصلح** را برگزار کردیم. زیرا کسانی که می‌خواهند ۳۰ سال خدمت کنند، باید احراز صلاحیت شوند.»

نکته دوم در ساختار از منظر کیفیت، بحث **تشکیلات** است. اطلاق لفظ دانشگاه به تشکیلاتی پهن‌پیکر برازنده نیست. بنابراین، برای تأمین کیفیت تربیت معلم و با لحاظ کردن محدودیت‌ها و مصالح ملی، پیاده کردن راهبرد رفتن به سوی واحدهای محدود و پرمجموعت مورد نظر است. به همین دلیل، پیشنهاد تأسیس ۱۰ واحد دانشگاهی، در ۱۰ قطب آموزش عالی کشور را داده‌ایم که به راحتی می‌تواند کل نیازهای آموزش و تمام جمعیت دانشجویان را پوشش دهد.

چهار راهبرد برای حفظ کیفیت معلم در گزارش یونسکو

دکتر منیره رضایی به بیان مطالبی از کتاب «یاددهی و یادگیری، دست یافتن به کیفیت برای همه» پرداخت. این کتاب گزارشی است از برنامه‌های با عنوان «آموزش برای همه» که یونسکو در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ اجرا و دکتر رضایی آن را ترجمه کرد. ایشان گفت: «از آنجا که این کتاب منبع خوبی برای سیاست‌گذاری‌هاست، به بیان چهار راهبرد که در این کتاب به آن‌ها اشاره شده است، می‌پردازم. این راهبردها عبارتند از جذب معلم؛ تربیت معلم؛ تخصیص معلمان به مناطق متفاوت برای تأمین عدالت اجتماعی؛ مشوق‌ها.»

رضایی در شرح این راهبردها گفت: «بهترین افراد باید جذب شوند. براساس شواهد ارائه شده در کتاب، در کشورهایی که پیشرفت تحصیلی بالایی دارند، معلمان آینده از بین بهترین فارغ‌التحصیلان متوسطه انتخاب می‌شوند.»

باید معلمانی تربیت شوند که بتوانند به تنوع دانش‌آموزان توجه داشته باشند و همه دانش‌آموزان را به سطح مطلوبی از پیشرفت برسانند. در این کتاب، غیر از تربیت معلم پیش از خدمت، تربیت معلم ضمن خدمت نیز اهمیت دارد. کشورهایی که به نتایج بالای یادگیری دست یافته‌اند، بیشترین میزان سرمایه‌گذاری را در تربیت معلم پیش از خدمت و در آموزش مداوم دارند تا معلمان با رویکردهای جدید یاددهی یادگیری نیز آشنا شوند.»

تعدیل تمرکزگرایی

میزگرد با سخنان دکتر اسدالله مرادی ادامه پیدا کرد. وی با بیان اینکه در ۱۰۰ سال گذشته دارالفنون‌ها بر دارالفکرها تسلط داشتند، گفت: «۱۰۰ دانشکده خیلی شتابزده به دانشگاه فرهنگیان تبدیل شدند. باید این ۱۰۰ دانشکده را بر مبنای اقلیم و جغرافیا، اقوام و زبان‌ها، دین و مذهب به قطب‌های تربیت معلم تبدیل کنیم. در دانشگاه فرهنگیان، چه به لحاظ ساختار و چه به لحاظ برنامه آموزشی، تمرکزگرایی باید تعدیل شود.»